

POSTKART

HANA LASICOVÁ

SLUŽKA

motto

motto

HANA LASICOVÁ

SLUŽKA

Praha 2013

Přeložila Miluše Krejčová

© Hana Lasicová, 2013
Translation © Miluše Krejčová, 2013

ISBN 978-80-7246-931-4

*Tento příběh je inspirovaný vzpomínkami
na Annu M. (1895–1986), služku, chůvu,
starou Štiavničanku.*

1. kapitola

1986

Byla jsem služka.

Jednou, kdysi dávno, jsem byla služka v šlechtic-kém domě ve Vídni.

Bylo mi třináct let, když se Citrony kišasonka dohodla s mamičkou a našla mi službu ve Vídni. Citronička měla ty nejlepší kontakty, nechala se prosit, to každý věděl, byla to velká čest, že mi zprostředkovala službu. Výhodnou službu, k tomu v hlavním městě monarchie.

Dobře jsme jí za to zaplatili.

Vídeň. Jak cize to zní, jako by to ani nebyla pravda. Jako by se to nikdy nestalo, že jsem tam žila, že to bylo hlavní město, i naše město.

Už nikdy neuvidím Vídeň.

Klopačka odbíjí šestou hodinu.

Slyším ten zvláštní zvuk. Hledím na město, vím, že to odbíjení je jen přelud. Hornická Klopačka kdysi bila pravidelně, bylo to každé čtyři hodiny, co se ozývala zpod čtvrti Resla. Teď už je nemá. Nic nesvolává horníky fátat, je to jen můj výmysl, hornická sláva dávno upadla: město v údolí pode mnou je tiché, spící, ztracené pod hromadami sněhu. Je to ztracené město.

Téměř před stoletím jsem byla služkou ve Vídni. Byla jsem služkou, protože jsem byla bastard, dcera svobodné matky. Co na to říct? Tehdy to byla velká ostuda. Mamička se za mě styděla, chtěla, abych odčinila to, jak jsem se narodila.

Svět se od té doby změnil. Lidi všechno znají, chtějí vlastnit, sbírají zážitky. Láska a milování. A touha a žádostivost. Všechno má dnes naplnění. Bez naplnění jejich životy nemají smysl.

Ale nebylo tomu tak vždycky. Mojí mamičce se smáli kvůli tomu, kvůli těm chvílím, kdy to zažila: někdo se dotýkal jejího těla, hladil ho, převracel naruby. Vzal si ho, možná hrubě, možná naopak citlivě. A oni se jí smáli, měla si aspoň dát pozor, pávice, spustila se s prvním, kdo se objevil. I mně se smáli, tomu dítěti, tomu bastardovi, nic jiného si nezaslouží, když už přišel na svět takovým způsobem.

Tehdy to nebylo nic krásného, bylo to hnusné, odporné. Mamičce se smáli za cit, za to milování.

Nikdo se nikdy nedotkl mého těla.

Dneska v noci nepůjdu spát. Zvuk Klopačky probudil přízraky mého života. Spaly tak dlouho nerušené v zatuchlém prostoru, že v první chvíli ani nedokázaly rozeznat scvrklou stařenu od mladé dívky s bílou mašlí na hlavě, kterou si pamatovaly. Tou dívkou jsem kdysi byla.

Jednou se mě zeptali, někdo se mě zeptal, proč jsem se nezařídila jinak, nenašla si muže, neodpočinula si, neměla se dobře. Nemyslela někdy na sebe. Na sebe. Nikdy předtím mě nic takového nenapadlo, nemyslela jsem, nevěděla jsem, že mám na to nárok.

Nikdy jsem si nemyslela, že můžu být milovaná. Že i já můžu.

Až na jeden okamžik.

Je to zvláštní okamžik. Nemyslela jsem na něj už celou věčnost, a přitom na něj myslím stále. Nosím ho v hlavě, ale tak, abych se ho nedotkla. Je to něco, co tam zkrátka je, moje součást, jako kůže nebo mateřská znaménka.

I on tam je, ten mladý muž, kterým býval.

Když se mě na to zeptali, pochopila jsem, že svět se změnil. A potom už bylo pozdě. Nevím, kdy a jak se to událo, ta změna, možná to přišlo postupně, nenápadně, jako moje stáří. I dneska, kdy je mi devadesát jedna let, jsem pořád stejná: malá, útlá, s nevýraznou tváří. Jenom jsem se víc scvrkla, nějak spadla do sebe, jako by v mém středu byla propast, do níž se mé tělo nenápadně, po kouskách posouvá.

Neviděla jsem to tělo už léta, nedívala jsem se na

něj. Nenávidím to tělo. Je to staré tělo, scvrklé. Je jen na obtíž.

Svět se změnil a nevím, jestli ho ještě chápu.

Vždyť mně říkali, mamička mi vštěpovala, paní mě učila, Anko, musíš myslet hlavně na druhé, dát druhým, co potřebují, vyjít každému vstříc, sebe klást na poslední místo. Zbytečně nepřemýšlej, holka, věř.

A nezapomínej, že tě Pánbíček vidí.

Bylo to tak správné? Měli pravdu, nemýlili se?

Dneska je to jinak, dneska má každý svoje potřeby a nároky, vezme si, co potřebuje.

Možná kdybych věděla, že to tak má být, tak bych jednala jinak. Aspoň tehdy, jedinkrát.

Ale možná to tak není a pravdu měla mamička. Chtěla, abych odčinila tu ostudu, to, jak jsem se narodila.

Doufám, že On, nahoře, se celou dobu díval. Že pochopí.

Žít se mi už nechce a umřít se bojím.

Trošku se bojím, aby si pro mě nepřišel ďábel.

Dnes je poslední noc. Klopačka bude odted' odbíjet každé čtyři hodiny, až do rána.

A ráno umřu.

Je mi devadesát jedna let a dneska v noci už ne-usnu.

Byla jsem služka.

Jednou dávno, téměř před stoletím, jsem se stala služkou. Bylo to ten večer, kdy k nám přišla Citrony

*kišasonka. Od rána jsem pásla krávy na loukách pod
Horní Rovňou a večer je hnala dolů do města.*

Na co jsem tehdy myslela?

Byla jsem víla, divoženka.

Bylo mi třináct let.

2. kapitola

1908

Slunce už zapadalo, bylo šero na východní straně, kde se Tanád svažuje ke Klingeru. Bylo tam jedno místo, úplně obyčejné místo: cestička a u něj pařez, letní podvečer, kdy se příroda na chvíli zastavila. Tam jsem to vždycky cítila, svět přízraků je docela blízko, tady, hned vedle. Stačilo jen pohlédnout na pařez a už zpod něj vykukoval permoník, porozhlédnout se a v trávě: zástupy divoženek. Ježibaby a čarodějové na rozbitých hrncích, bludičky, skřítkové a víly, na dosah ruky.

Seděla jsem na pařezu, byla jsem víla, duch květin a stromů. Věděla jsem totiž: když budu pevně, pevně věřit na víly, trpaslíky a skřítky, stanou se skutečností, musí se stát, protože opona, která odděluje naše světy, spadne. A my se uvidíme doopravdy.

Ten malý bastard, děvčátko, ještě dítě, chtěl být vílou.

To místo tam už není, zarostlo stromy, pařez se rozpadl, kouzlo pominulo.

A co ještě?

Ještě si vzpomínám, že jsem si na hlavu nasadila věnec z hvozdíků a z té trávy, takové dlouhé růžovo-žluté trávy, která ještě stále v létě roste na svazích nad Banskou Štiavnicí.

Tehdy jsem ho uviděla.

Podle toho si pamatuju, že to bylo tehdy. Možná jsem ho však viděla už někdy předtím a ty dva okamžiky se mi slily dohromady, protože oba v sobě měly něco konečného, byl v nich konec, a tak se přirozeně k sobě sdružily v mých vzpomínkách. Ale podle toho si to pamatuju, že jsem tehdy uviděla starého Jenőho.

Vidím ho i dnes, přesně tak, jak tam stál, napůl skrytý v propadlině po povrchové těžbě, pinze, roste tam vysoká tráva, stojí v ní po kolena. Je hnusný, odporný, je to obrovský hnusný starý muž, při pohledu na něj mě zamrazí, stojí tam a usmívá se, hloupě, zakrývá si velkou lopatovitou rukou shnilé zuby.

Jako miminko byl prý mimořádně hezký, ten Jenő, s plavými vlasy, prý jako andílek. Jeho matka, ubohé stvoření, mu, aby hodně spal a zbytečně nekřičel, dávala pít makový odvar. Vyrostl z něj pořádný podivín, velký, obrovský muž, který nikdy

nechodil přímo, vždycky se kradl podél zdí a keřů jako stín. A také nadával, neustále. „Lófasz, baszd meg.“

Štiavnica byla maďarské město.

Je však ticho, Jenő mlčí. Jen tam stojí, tichý letní podvečer, příroda se zastavila, tak i on stojí a dívá se. Uviděl mě jako první, to vím, protože když jsem si ho všimla, už na mě hleděl, šklebil se a strhl si z hlavy něco, co považoval za klobouk.

A potom si bez varování jedním pohybem rozváže provázek na kalhotách a stáhne je nad kolena.

Primhouřila jsem oči, rychle je zavřela, okamžitě, ale stejně je na zavřených víčkách otisk: obrysy nepřírozeně velkého údu v hustém ochlupení. Byl velký jako kůň.

Dneska bychom řekli chobot.

Nevím, kdy jsem se zase odvážila podívat, myslím, že za hodnou chvíli, už tam nebyl, zahlédla jsem jen, jak vylezl z pingy, vydrápal se na úzkou cestičku a odtud si to šinul kdovíkam.

Nebála jsem se, neudělal to poprvé, to, že si stáhl kalhoty, dělával podobné věci často: ve městě, i za bílého dne, třeba i na trhu. Vytáhl ten úd a ukazoval ho, celý nadšený, pyšný. Potom se vyčural, vymočil jako kůň, přímo tam, uprostřed ulice. Néniky, štiavnické tetky, tak jsme je nazývali, néniky říkaly: „Je to ale smůla s tím Jenőm. Kdyby byl urostlý a krásně stavěný, že bychom na něm mohly oči nechat, nikdy by ho ani nenapadlo, aby se předváděl.“

Nebála jsem se, ale zůstal ve mně ten otisk, vídím ho ještě dnes, a zlá předtucha: kyselá chuť na jazyku, dokonce jsem se zpotila, přestože mě mrazilo.

Už jsem neviděla víly a skřítky, ale něco jiného: hornické domy na Resle. Bylo to blízko, hned za Klingerem, jejich střechy v trávě, a i nos to ucítil. Nebylo to tam bůhvíco, všechno chudé, maličké, páchnoucí přepáleným lojem, z něhož horníci připravovali své oblíbené jídlo štiarc.

Tehdy to bylo ještě stále tak: Banská Štiavnica byla hornickým městem, Klopačka odbíjela pravidelně, ozývala se zpod Resly.

Klap, klap, klap, je šest hodin.

Být horníkem, to bylo něco daného, povolání, které se v rodinách tradovalo, velká čest, něco, na čem se zakládalo, ačkoli kdoví proč. Ta bída a živorenění ze dne na den, přičemž doly měly zisky, byly bohaté. Opravdu, nebylo co závidět: ještě děti zavřeli na celé dny pod zemský povrch, do tmy, mezi permoníky, kde celý život pracovaly ve zkroucených polohách, dokud se samy nezměnily v zakrslé, roztřesené trpaslíky. A poklady země nevydávala ochotně: zaplavovala vyhloubené štoly, zavalovala cestičky vytesané do skály.

Hrozná představa smrti: sama, v malé komůrce, hluboko pod zemí, odříznutá od světa zřícenou chodbičkou, zhasínající plamínek lucerny.

Naproti tomu vždycky ta skromnost a pokora v hornických rodinách, dokonce hrdost. Málokdy si někdo stěžoval. Asi neměl kdy a myslím to tak, že horníci umírali mladí, to si zem žádá zpátky, co

jí patří, tak se to říkalo, když do ní jednou vstoupíš a poznáš její tajemství, už tě nepustí.

Bylo to tak, když jste pásli krávy, a já jsem je pásala na loukách u Horní Rovně celé léto, bylo to tak, že krávy samy od sebe vyšly z dvorů a taky se do nich vrátily, bylo to docela snadné, věděly, kam patří.

Měly měkké kožíšky, kravské kožešiny jsou sametové, ráda jsem je hladila, opírala si o ně tváře, cítila tu něžnost.

Rádo se dotýkalo kravských kožíšků to malé děvčátko, ten zakrnělý bastard, ještě dítě. Je k smíchu, to dítě, ještě ani ne dívka, proč tolik dotyků? Vždyť to není zvykem, tehdy ještě ne, aby se lidé laskali, dotýkali se navzájem svých těl, hladili si kůži, vlasy, prsty. Aspoň tady u nás ne.

Tak tomu bylo i ten večer, kdy jsem se vrátila na Reslu, krávy samy zamířily do svých dvorů, já zase do našeho domku, stále ještě s tou korunou, tím věncem z trávy, na hlavě.

Ale potom musím zastavit na prahu dveří, nemůžu dál, musím tam zůstat stát, i dnes tam musím zůstat stát, protože přede mnou je tenhle obraz, místy jasný, místy zamlžený: tmavá místnost s malými okny, kuchyně i ložnice, všechno v jednom, v rohu pec, nad ní zídka. Kočka Mína. Sedí na zídce, v přítmí, lesknou se jí oči. A všude vůně mateřídoušky, bylínka roste v pingách na Paradajzi, vaříme z ní čaj, to odtud ta mlha, ten opar, vůně mateřídoušky zbarvuje vzduch došedivofialovozelena.

U stolu ony, maminka a Citrony kišasonka. A ještě tohle: v jejich obličejích se zračí jakási souhra. Neumím to tehdy takhle pojmenovat, a přece pozoruji, je to docela jasné, že se obě na něčem dohodly a s tou dohodou jsou obzvlášť spokojené.

Maminka mě spatří, spatří mě tam stát na prahu, otočí se, vidím to i dnes, zcela jasně, otočí se a ukáže na kišasonku: „Anko, pojď sem. Chtěly bychom s tebou o něčem...”

Obraz se ztrácí, zamlžuje, protože nevím, kam se podívat, zmocní se mě chlad té zlé předtuchy. Za to může on, Jenő. Navzdory příkazu tedy zůstanu stát, kde jsem, zatímco kišasonka na mě hledí. Aspoň mám pocit, že to tak muselo být. Kam by přece hleděla, když ne na mě, přišla tam přece kvůli mně. A tak v mých vzpomínkách se na mě dívá svýma velkýma očima, jsou modré, takové, že za duhovkou vypadají ploché, úplně prázdné.

Citroničku kišasonku jsem znala, nešlo ji přehlédnout. Chodila po městě vždycky nesmírně vyparáděná, tak jsme tomu říkali a bylo to výstižné, s nabíranou halenkou, dlouhou sukní s volány a s velkým kloboukem, z něhož vlál závoj. Nikdy předtím ani potom jsem nic podobného neviděla. Ona se vždy oblékala prvotřídně, do věcí, které si objednávala z Vídně, podle katalogu. Také ten večer měla na nohou černé vyleštěné holínky, na rukou jakési náramky, které cinkaly. Tohle vím, že cinkaly téměř nepřetržitě, protože Citronička rukama pořád máchala. Do toho ještě klepání podpatku do podlahy, bylo to směšné, ty neobvyklé